

Marek Fiałkowski OFMConv¹

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0000-0002-4850-7420

WSPÓLPRACA DUCHOWNYCH I ŚWIECKICH W KOŚCIELE W KONTEKŚCIE PROCESU SYNODALNEGO

*COOPERATION BETWEEN THE CLERGY AND LAY PEOPLE
IN THE CONTEXT OF THE SYNODAL PROCESS*

ABSTRACT:

Trudno przecenić wagę współpracy duchownych i świeckich w Kościele, który realizując zleconą mu przez Chrystusa misję prowadzenia ludzi do zbawienia, potrzebuje zaangażowania wszystkich swoich członków. Zarówno duchowni, jak i katolicy świeccy winni prowadzić dialog, który zakłada świadomość własnego miejsca, roli i zadań we wspólnocie kościelnej. Wzajemna współpraca wymaga ciągłego doskonalenia i poszukiwania nowych form i płaszczyzn. Kwestia ta nabrała nowego znaczenia w związku z zainicjowanym przez papieża Franciszka synodem biskupów, którego hasło brzmi: „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”. Odbywa się on w nowej formule opartej o konsultacje i wysłuchanie opinii wszystkich ochrzczonych. Szczególna rola w procesie synodalnym przypada właśnie katolikom świeckim. Artykuł stawia sobie za cel ukazanie współpracy duchownych i świeckich w Kościele w kontekście wspomnianego synodu. Wymaga to najpierw omówienia samego procesu synodalnego, a następnie wskazania najważniejszych płaszczyzn tej współpracy oraz trudności i przeszkód, na jakie ona napotyka.

The value of cooperation between the clergy and lay people in the Church cannot be overestimated. The Church, realizing Christ's mission of salvation, needs the involvement of all its members. Both the clergy and lay people should engage in dialogue, which requires awareness of one's place, role, and duties within the Church community. Cooperation demands constant self-improvement, with its new forms and planes. This issue has gained significance in the light of the Synod of Bishops: "For a Synodal Church: Communion, Participation and Mission", convened by Pope Francis. The Synod has a new formula, based on listening to all the members of the Church. A special role in the synodal process is attributed to lay Catholics. The article attempts to discuss cooperation between the clergy and lay people in the Church in the context of the Synod of Bishops. It presents the synodal process and points to the most important planes of cooperation as well as challenges and hindrances it may encounter.

¹ dr hab. Marek Fiałkowski OFMConv – kierownik Katedry Teologii Pastoralnej w Instytucie Nauk Teologicznych KUL; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: marek.fialkowski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4850-7420>.

Słowa kluczowe: katolicy świeccy, duchowni, dialog, współpraca duchownych i świeckich, synodalność, proces synodalny

Keywords: the clergy, dialogue, cooperation, lay people, synodality, synodal process

Zdecydowana większość członków Kościoła to katolicy świeccy. Są oni często nazywani „olbrzymem”, niekiedy uśpionym, którego – idąc dalej za tym porównaniem – należy tak obudzić, aby wykorzystać jego potencjał na polu ewangelizacji. Nie mniej konieczne jest swoiste „budzenie” duchownych, aby potrafili dostrzec i docenić możliwości katolików świeckich, wykorzystując je zwłaszcza w ramach wzajemnej współpracy w parafii. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że nadal istnieje pilna konieczność przezwyciężenia dualizmu: duchowny – świecki. Domaga się tego zarówno akcentowana w Kościele godność każdej osoby ludzkiej, która winna rodzić zaufanie i podmiotowe podejście, jak i cenne kompetencje katolików świeckich, co jest szczególnie ważne w coraz bardziej komplikującej się pluralistycznej rzeczywistości współczesnego świata. Nie bez znaczenia jest także odciążenie duchownych poprzez powierzenie katolikom świeckim takich spraw i zajęć, które mogą sami wykonać, dając tym samym osobom duchownym możliwość skupienia się na tym, co dla nich najważniejsze. Za argumentem tym przemawia także malejąca liczba duchownych w wielu częściach świata. Aktywność katolików świeckich i właściwe odczytywanie przez nich swojego miejsca w posłudze zbawczej Kościoła objawia także jego prawdziwy obraz jako Mistycznego Ciała Chrystusa – organizmu, w którym każdy ma swoje miejsce i zadanie, tworząc wspólnotę z Bogiem i pomiędzy sobą. Misterium Kościoła, będące rzeczywistością bosko-ludzką, powołaną do kontynuowania misji zbawczej Jezusa Chrystusa, jawi się wówczas w swoim właściwym wyrazie.

Wydaje się, że kwestia współpracy duchownych i katolików świeckich nabrała nowego znaczenia w związku z zainicjowanym przez papieża Franciszka synodem biskupów pod hasłem: „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”. Synod odbył się w nowej formule rozłożonych na trzy lata etapów: lokalnego, kontynentalnego i powszechnego. W tym synodalnym procesie, którego celem jest konsultacja i wysłuchanie opinii wszystkich ochrzczonych, szczególna rola przypada katolikom świeckim². Sytuacja ta jest okazją, aby zadać sobie pytanie: na czym polega i w czym się przejawia współpraca duchownych i świeckich w Kościele? Wymaga to najpierw syntetycznego omówienia samego procesu synodalnego z perspektywy wspomnianej współpracy duchownych i świeckich, a następnie wskazania najważniejszych płaszczyzn tej współpracy oraz trudności i przeszkód, na jakie ona napotyka.

² Zob. Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/preparatory-document/word_pdf/pol_prepa_sp.pdf [dostęp: 7.04.2022].

WYZWANIA PROCESU SYNODU

Papież Franciszek uważa, że trzeba usłyszeć od całego Kościoła, co dzieje się w lokalnych parafiach oraz co według poszczególnych osób powinniśmy robić, aby pomóc ulepszać diecezje, parafie i cały Kościół. Tak właśnie można krótko scharakteryzować proces synodalny. Słowo „synod” oznacza bowiem „podróżowanie razem” i polega na słuchaniu Ducha Świętego i siebie nawzajem, aby rozeznąć drogę, którą mamy wspólnie przemierzać³.

Nowa formuła synodu sprawia, że do udziału w nim zaproszony został każdy, kto chce pomóc Kościołowi. Oczywiście dotyczy to przede wszystkim wszystkich ochrzczonych, wszczepionych mocą chrztu w Chrystusa i we wspólnotę Kościoła. To zaproszenie – co można uznać za pewną nowość – zostało skierowane do wszystkich osób, niezależnie od przynależności religijnej. Propozycji tej przyświeca założenie, aby nikt nie był wykluczony z „dzielenia się swoją perspektywą i doświadczeniem, o ile chce pomóc Kościołowi na jego synodalnej drodze poszukiwania tego, co dobre i prawdziwe”. Szczególny nacisk położono w tej kwestii na osoby najbardziej wykluczane i marginalizowane, których los i opinia nie są brane pod uwagę w rozmaitych decyzjach i rozstrzygnięciach społecznych⁴. Takie rozwiązanie mieści się w charakterystycznej narracji papieża Franciszka, który bardzo często upomina się o wykluczonych, a Kościołowi zaleca intensywną posługę na marginesach życia społecznego. Ponadto jest ona wyrazem dialogu i otwartości na wszystkich w Kościele, którzy winni być dopuszczeni do głosu i wysłuchani.

Papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium* podzielił się swoim marzeniem o Kościele, który nie boi się pobrudzić sobie rąk, wchodząc w rany ludzkości; o Kościele, który kroczy w słuchaniu oraz w służbie ubogim i żyjącym na peryferiach. Franciszek podkreśla, że ten dynamizm „wychodzenia” w kierunku braci, wraz z drogowskazem Słowa i ogniem miłości, urzeczywistnia pierwotny zamysł Ojca: „aby wszyscy stanowili jedno” (J 17,21). W swoim przesłaniu zawartym w encyklice *Fratelli tutti* papież wzywa nas do zaangażowania się w dzieło synodalne również razem z naszymi braćmi i siostrami z innych Kościołów, z wiernymi innych religii oraz z wszystkimi ludźmi dobrej woli. Chodzi o odważne wejście w powszechne braterstwo i miłość która wszystko i wszystkich – bez jakichkolwiek wyjątków – obejmuje⁵.

³ *Proces ułatwiania konsultacji synodalnych – broszura*, <https://synod.org.pl/docs/materialy-dotyczace-synodu/broszury-dokumentacje-prezentacje-pomocne-przy-organizowaniu-spotkan-synodalnych-w-parafiach-wspolnotach-zakonnych-i-innych-wspolnotach/proces-ulatwiania-konsultacji-synodalnych-broszura-po-polsku-tlumaczenie-automatyczne-po-angielsku-pdf/> [dostęp: 7.04.2022]; zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2021, nr 3-5.

⁴ *Vademecum Synodu o synodalności*, 2.1, <https://episkopat.pl/vademecum-synodu-o-synodalnosci-tekst/> [dostęp: 7.04.2022].

⁵ *List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów udających się w drogę synodalną*, s. 2-3, <https://episkopat.pl/list-kongregacji-ds-duchowieństwa-do-kapłanow-udających-się-w-drogę-synodalną/> [dostęp: 7.04.2022].

Jak czytamy w *Vademecum*, synod ma rozwijać ludzkie nadzieje dotyczące Kościoła, wzbudzać prawdziwe zaufanie, a także leczyć rany i rozczarowania związane z jego posługą. Synod jest także pomyślany jako przestrzeń budowania nowych i głębszych relacji, uczenia się od siebie nawzajem, budowania mostów i przywracania entuzjazmu na rzecz wspólnej misji Kościoła. Nietrudno zauważyć, że takie zadania wymagają zaufania, współpracy i wykorzystanie talentów wszystkich osób w Kościele⁶.

Ten wysiłek jest szczególnie widoczny na etapie diecezjalnym (etap słuchania), na którym chodzi przede wszystkim o słuchanie siebie nawzajem oraz o przekazywanie indywidualnych i grupowych uwag, pomysłów, reakcji i sugestii. Jest to dobra okazja dla parafii i diecezji, aby „spotkać się, doświadczyć i przeżyć wspólnie drogę synodalną, odkrywając lub rozwijając narzędzia i ścieżki, które najlepiej pasują do lokalnego kontekstu, a które ostatecznie staną się nowym stylem Kościołów lokalnych na drodze synodalności”⁷. Wszędzie tam, gdzie słuca się z uwagą, można się uczyć od siebie nawzajem, doceniając dary innych, niosąc wzajemną pomoc i podejmując wspólne decyzje. Według *Listu Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowanego do kapłanów udających się w drogę synodalną* w ten sposób kształtuje się synodalność w praktyce⁸. Chodzi przecież właśnie o to, aby coraz bardziej rozwijać synodalny styl, który wskazuje na „specyficzny *modus vivendi et operandi* Kościoła, ludu Bożego”⁹.

Należy podkreślić, że szczególnie ważny jest wysiłek, aby droga synodalna charakteryzowała się wzajemnym słuchaniem i akceptacją. Autentyczny dialog i prawdziwe spotkanie już same w sobie stanowią wartość, zanim jeszcze pojawią się konkretne rezultaty. *List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów udających się w drogę synodalną* podkreśla, że w wielu wspólnotach nie brakuje przecież inicjatyw i potencjału, jednak zbyt często „poszczególne jednostki i grupy narażone są na ryzyko indywidualizmu i koncentracji na samych sobie”. Tymczasem Jezus uczy, że „po tym wszyscy poznają, że jesteście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali” (J 13,35). Droga synodalna nie może prowadzić nas do zapatrzenia się w siebie, lecz ma nas pobudzać do wychodzenia naprzeciw wszystkim¹⁰.

Według *Vademecum Synodu o synodalności* „zdolność do wyobrażenia sobie innej przyszłości dla Kościoła i jego instytucji na miarę misji, jaką otrzymał, zależy w dużej mierze od tego, czy zechce on uruchomić procesy słuchania, dialogu i rozeznania wspólnotowego, w których wszyscy i każdy z osobna będzie mógł uczestniczyć i wnieść swój wkład”. Jest to wyraźne wyzwanie do

⁶ *Vademecum Synodu o synodalności*, 1.3.

⁷ Tamże, 3.1.

⁸ *List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów...*, s. 2.

⁹ *Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego...*, 10, zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu...*, nr 6.

¹⁰ *List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów...*, s. 2.

zintensyfikowania współpracy duchownych, świeckich i katolików świeckich na różnych polach posługi zbawczej Kościoła. Nie chodzi zatem o kolejne dokumenty (które z pewnością powstaną) i mnożenie spotkań, ale o nowy styl wspólnego słuchania Ducha Świętego i siebie nawzajem, o nawiązanie relacji i podjęcie odważnych decyzji i działań, które pozwolą Kościołowi z mocą i nadzieją podjąć misję ewangelizacyjną¹¹.

PLASZCZYZNY WSPÓLPRACY DUCHOWNYCH I ŚWIECKICH

Współpraca duchownych i świeckich realizuje się poprzez dialog. Zakłada on postawę współdziałania i szacunku, a także wzajemną wymianę, w której każda ze stron daje i otrzymuje. Istotną cechą dialogu jest świadomość własnej tożsamości. Wspomniane współdziałanie zakłada zatem świadomość własnego miejsca, roli i zadań we wspólnocie kościelnej. Dopiero takie poczucie tożsamości stanowi punkt wyjścia do wzajemnej współprac oraz umożliwia rozeznanie darów i charyzmatów przydatnych do budowania wspólnoty Kościoła¹².

Chociaż współpraca duchownych z katolikami świeckimi powinna być prowadzona na wszystkich poziomach życia Kościoła, to jednak wydaje się, że miejscem szczególnie uprzywilejowanym takiej współpracy powinna być parafia. Parafia jako określona część diecezji przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi. Jest ona najbardziej wysuniętą placówką Kościoła w jego kontakcie ze światem. Wierzący może spotkać Chrystusa w swojej parafii przez słuchanie Słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii i życie wiarą w miłości braterskiej. Poprzez takie działania spotkanie z Kościołem w parafii staje się rzeczywiste i bezpośrednie, a także dokonuje się w sposób bardzo konkretny, ponieważ tutaj życie codzienne wiernych spotyka się z obecnością realną odkupienia¹³.

W świetle wyzwań, które stawia Kościołowi proces synodalny szczególnie ważne wydaje się zintensyfikowanie omawianej współpracy na płaszczyźnie szeroko pojętej posługi duszpasterskiej. Chodzi nie tylko o większe zaangażowanie katolików świeckich na tym polu, ale także o wspólne rozeznawanie wyzwań i potrzeb związanych z posługą duszpasterską w konkretnych uwarunkowaniach danej parafii. Wyjątkowo pilne jest przygotowanie do sakramentów, katecheza

¹¹ Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego..., 9.

¹² M. Fiałkowski, *Opinia o stanie współpracy duchownych ze świeckimi*, w: *W czterdziestolecie Soboru Watykańskiego II. Refleksja Wydziału Teologii KUL*, red. A. Czaja, L. Górka, J. Pałucki, Lublin 2007, s. 196.

¹³ Zob. Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje* (tekst polski, nowe tłumaczenie), Poznań 2002, nr 30; Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* (1963), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje...*, nr 42; R. Kamiński, *Ureczywistnianie się Kościoła dzisiaj*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, Lublin 2000, s. 157-159.

parafialna i cała dziedzina poradnictwa parafialnego, tak konieczna w dzisiejszych czasach. Zaproszenie do wspólnej troski o duszpasterstwo wpisuje się zarówno w postulat Soboru Watykańskiego II, jak i wydaje się współbrzmieć z zamysłem zaproponowanego przez papieża Franciszka procesu synodalnego.

W tym kontekście warto wspomnieć o parafialnej radzie duszpasterskiej, którą T. Wielebski wskazuje jako jedną z form synodalności Kościoła w Polsce¹⁴. Służy ona pobudzaniu i rozwijaniu inicjatyw apostołskich parafii, koordynowaniu poczynań apostołskich, wspomaganie duchowieństwa w pracy duszpasterskiej, wyrażaniu opinii o sprawach parafii oraz wysuwaniu propozycji dotyczących udoskonalania pracy parafialnej. Jej działalność winna prowadzić do przekształcania parafii w świadomą wspólnotę religijną, która bierze na siebie troskę i odpowiedzialność za pracę duszpasterską, za szukanie rozwiązań dla pojawiających się w parafii problemów. To zwłaszcza ona ma być miejscem współpracy duchownych ze świeckimi, dając możliwość spotkania, dialogu i uczestnictwa¹⁵.

Funkcjonowanie parafialnych rad duszpasterskich w Polsce nie jest jeszcze do końca satysfakcjonujące. Badania pokazują, że jest w tym względzie jeszcze wiele do przepracowania¹⁶. W kontekście drogi synodalnej warto wspomnieć choćby o problemie tzw. modelu eksperckiego, który – zdaniem W. Sadłonia – wysuwa się na plan pierwszy w działalności wspomnianych rad w Polsce. W modelu tym chodzi o to, że najważniejsza jest pozycja społeczna i zawód katolików świeckich będących członkami rad duszpasterskich, a mało istotne lub zupełnie nieuwzględniane są teologiczne podstawy funkcjonowania tychże rad. W takim przypadku łatwo zapomnieć, że prawo i obowiązek wyrażania przez świeckich swojego zdania w sprawach Kościoła wynika przede wszystkim z tytułu powołania chrzcielnego i otrzymanych charyzmatów, a nie tylko z faktu bycia ekspertem czy znawcą w jakiejś dziedzinie, czego oczywiście także nie należy pomijać¹⁷.

Kolejnym obszarem współpracy duchownych i świeckich jest współpraca w ramach ruchów, stowarzyszeń, grup i zespołów parafialnych. Duchowni powinni otaczać opieką takie grupy, które najczęściej gromadzą ludzi chętnych do współpracy w parafii. Wzajemna otwartość może służyć umacnianiu więzi z parafią, otwierać nowe horyzonty pracy na rzecz parafii, a także uchronić przed niebezpieczeństwem zamknięcia i elitaryzmu. Zrzeszenia kościelne we współczesnym pluralistycznym i anonimowym społeczeństwie są szkołą wiary i ewangelicznego

¹⁴ T. Wielebski, *Droga synodalna wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 177 (2021) z. 3, s. 543.

¹⁵ Zob. szerzej: R. Kamiński, *Rola Parafialnych Rad Duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*, „Roczniki Teologiczne” 40 (1993) nr 6, s. 91-101; Stowarzyszenie Chrześcijańskich Dzieł Wychowania, *Duszpasterskie Rady Parafialne. Ich rola i miejsce w Kościele. Materiały z projektu badawczo-szkoleniowego Kraków 1996-1997*, Kraków 1999.

¹⁶ Zob. M.J. Tutak, T. Wielebski, *Diecezjalne Rady Duszpasterskie w Polsce. Między ideałem a rzeczywistością*, „Teologia Praktyczna” 13 (2012), s. 7-32.

¹⁷ W. Sadłonia, *Duszpasterskie rady parafialne w Polsce na podstawie badań empirycznych*, „Teologia Praktyczna” 14 (2013), s. 78-79.

nawrócenia, lekcją modlitwy i wprowadzenia do liturgii, a także szkołą wychowującą do odpowiedzialności za Kościół i świat. Można zatem potraktować je jako miejsce przygotowania ludzi świeckich i duchownych do podjęcia wzajemnej współpracy¹⁸.

W te działania dobrze wpisują się spotkania grup synodalnych, w ramach których dokonuje się słuchanie i rozeznawanie. Synodalne spotkania konsultacyjne mogą być organizowane przez różne grupy w parafii lub przez zebranie osób z różnych parafii. Także inne organizmy diecezjalne lub organizacje religijne i świeckie mogą współpracować w organizowaniu spotkań konsultacyjnych. Najlepiej, aby wśród uczestników znalazły się osoby z różnych wspólnot, o różnych doświadczeniach, kulturach, w różnym wieku i o różnych stylach życia¹⁹. Doświadczenie pracy w takim zespole może służyć dalszym inicjatywom współpracy i dialogu w parafii, przełamując przyzwyczajenie do bierności i wzajemną nieufność.

Kolejny obszar współpracy duchownych i katolików świeckich odnosi się do działań na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej. Wiąże się to z wysiłkiem na rzecz usprawniania życia parafialnego, co rodzi konieczność zasięgnięcia opinii specjalistów w coraz bardziej skomplikowanych sprawach administracyjnych i organizacyjnych parafii. Ponadto chodzi o powierzanie świeckim specjalistom tych odcinków życia parafii, które nie wymagają święceń kapłańskich. Na tym polu należy także umieścić poszukiwanie skutecznych sposobów przekazywania duszpasterzom spostrzeżeń, uwag i życzeń parafian odnośnie do funkcjonowania parafii²⁰.

Przykładem współpracy duchownych i świeckich szczególnie przydatnej na szeroko pojętej płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej parafii może być parafialna rada ekonomiczna. Jest to organ doradczy, który powinien być powołany w każdej parafii²¹ (KPK kan. 537). Parafialna rada ekonomiczna ma wspierać proboszcza w zarządzie majątkiem parafialnym (grunty, budynki, przedmioty, sprzęt, dobra intelektualne). Wsparcie to jest konieczne, gdyż proboszcz nie zawsze ma doświadczenie w administrowaniu dobrami materialnymi i potrzebuje porad kompetentnych osób²². Chodzi także o odciążenie duchownego w sprawach administracyjnych, aby bardziej mógł poświęcić się sprawom duszpasterskim. Parafialna rada ekonomiczna ma charakter pomocniczy i posiada jedynie głos doradczy. Tworzy ona płaszczyzę do konsultacji wewnątrz parafii oraz daje możliwość współpracy

¹⁸ B. Drożdż, *Zrzeszenia religijne miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Teologia pastoralna...*, s. 170; zob. M. Fiałkowski, *Małe grupy religijne środowiskiem ewangelizacji młodzieży*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 9,1 (2014), s. 213-228.

¹⁹ *Vademecum Synodu o synodalności*, Aneks B.

²⁰ M. Fiałkowski, *Opinia o stanie współpracy...*, s. 198-199.

²¹ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 537.

²² Zob. Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje...*, nr 10; Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje...*, nr 17.

duchownych ze świeckimi, ucząc tych ostatnich współodpowiedzialności za parafię, przez co dobrze wpisuje się w proces synodalny²³.

Warto też krótko wspomnieć tu o sferze kultury, która stanowi znaczący element życia Kościoła i parafii. W każdej epoce, także w naszej, dialog chrześcijaństwa ze współczesną kulturą jest niezbędny. Jego wyrazem jest współpraca wiary i kultury, Kościoła i świata, teologii i sztuki. Współpraca ta zakłada wzajemną otwartość, zrozumienie oraz poszanowanie autonomii. Jej celem jest wymiana doświadczeń, obustronne ubogacanie się i inspirowanie²⁴. Jest to przestrzeń szczególnej aktywności katolików świeckich obdarzonych różnymi zdolnościami i talentami. Współpraca duchownych i świeckich na polu kultury gwarantuje owocne wykorzystanie bogactwa kultury w procesie szeroko pojętej ewangelizacji. Obecnie zresztą trudno sobie wyobrazić podejmowanie w parafii jakiegokolwiek działalności artystycznej bez wsparcia i aktywności kompetentnych katolików świeckich.

TRUDNOŚCI I PRZESZKODY WE WSPÓŁPRACY DUCHOWNYCH I ŚWIECKICH

Podjęcie oraz podtrzymanie współpracy duchownych i świeckich napotyka liczne przeszkody. Także proces synodalny, w którym można widzieć szansę na rozwijanie takiej współpracy, zawiera pewne pułapki i rodzi różnorakie trudności – zarówno po stronie duchownych, jak i po stronie świeckich.

Pierwszą trudnością we współpracy duchownych ze świeckimi jest laicyzacja duchownych. Można o niej mówić wtedy, gdy duchowni angażują się w działalność o charakterze świeckim, dotyczącą spraw doczesnych, często kosztem posługi duszpasterskiej. Upodobnienie się duchownych do laikatu i przejmowanie przez nich funkcji właściwych dla świeckich utrudnia spotkanie tych dwóch grup na płaszczyźnie współpracy, nawiązanie dialogu w ramach wspólnoty eklezjalnej i podjęcie współdziałania w apostołacie.

Kolejnymi przeszkodami we współpracy duchownych i świeckich są paternalizm i autorytaryzm duchownych. Paternalizm zrodził się w czasach, gdy w społecznościach lokalnych duchowny był jedną, jeśli nie jedyną, osobą wykształconą i pełnił nie tylko funkcje duszpasterskie, ale też pomocnicze. W dzisiejszych czasach paternalizm ma charakter mentalnościowy i jest przekazywany zwykle przez poprzednie pokolenia duchownych. Niektórzy duchowni, będąc znawcami życia religijnego, uważają się również za autorytety w dziedzinie spraw doczesnych, co może prowadzić do arbitralnego traktowania niektórych działań ludzi świeckich

²³ Zob. M. Fiałkowski, *Powolywanie, struktura i zadania parafialnej rady do spraw ekonomicznych*, „W nurcie franciszkańskim” 15 (2006), s. 297-304.

²⁴ B. Osmańska, J. Szymik, *Kultura chrześcijańska*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 416-417.

i pretensjonalności w kontaktach z nimi²⁵. *Vademecum Synodu o synodalności* ostrzega przed próbą narzucania innym swojej opinii, poprzez naciski lub dyskredytowanie tych, którzy mają inne zdanie. Zamiast współpracy rodzi to zwykle konflikty i podziały²⁶.

Z paternalizmem łączy się autorytaryzm, który przejawia się w sposobie, w jaki duchowni kierują wspólnotą. Taki sposób kierowania nie odróżnia spraw istotnych od drugorzędnych, które mogą być poddawane pod dyskusję i podlegać zmianom przy współpracy ze świeckimi. W rezultacie duchowny może monopolizować i kumulować wszelką inicjatywę w swoim ręku, sam podejmować wszystkie decyzje, ustalać cele, środki i metody prowadzenia zadań, oczekując posłuszeństwa od członków wspólnoty kościelnej²⁷. Może temu towarzyszyć pokusa pozornego słuchania katolików świeckich lub słuchania tylko tych, którzy już są zaangażowani w działalność Kościoła. Takie podejście wydaje się łatwiejsze w zarządzaniu, ale w ostatecznym rozrachunku ignoruje znaczną część ludu Bożego²⁸.

Na współpracę duchownych i świeckich negatywnie oddziałują także uprzedzenia, negatywne doświadczenia i stereotypy. Uprzedzenia mają swe źródło w formacji duchowieństwa, przyzwyczajeniach i cechach osobowościowych duchownych. Dualistyczny podział Kościoła na Kościół czynny, nauczający, czyli duchownych, oraz Kościół bierny, słuchający, czyli świeckich, rodził przyzwyczajenia utrwalone wieloletnią praktyką. Przystawienie się na nowy rodzaj współpracy nie jest łatwe, nie służą temu zasłyszane, często niesprawiedliwe, opinie, które sprzyjają powstawaniu stereotypów dotyczących pewnych form współpracy duchownych ze świeckimi. Brak osobistej weryfikacji tych stereotypów utrudnia wszelką współpracę. Do tego mogą dojść negatywne doświadczenia związane ze współpracą, które często są uogólniane, rodząc niechęć do podejmowania dalszych działań lub do pozorowania współpracy poprzez tworzenie fikcyjnych struktur, organizacji i grup, co jeszcze bardziej zachęca świeckich do bierności²⁹.

Proces synodalny może także po stronie duchownych rodzić obawy, że akcentowanie wspólnego kapłaństwa ochrzczonych i *sensus fidei* ludu Bożego osłabia rolę duchownego jako przewodnika oraz szczególną tożsamość kapłańską. Niewątpliwie chodzi o to, by lepiej ukazać fundamentalną równość wszystkich ochrzczonych i zachęcać wiernych do czynnego udziału w drodze i misji Kościoła. U duchownych winno to raczej budzić radość wynikającą z dzielenia przez katolików świeckich odpowiedzialności za ewangelizację. Może to także służyć lepszemu

²⁵ D. Lipiec, *Problemy we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Roczniki Teologiczne” 50 (2003) nr 6, s. 235-236.

²⁶ *Vademecum Synodu o synodalności*, 2.4

²⁷ Zob. J. Mariański, *Życie parafii. Socjologiczne aspekty kierowania wspólnotą parafialną*, Wrocław 1984, s. 76-78.

²⁸ *Vademecum Synodu o synodalności*, 2.4.

²⁹ D. Lipiec, *Problemy we współpracy...*, s. 237-238.

wyeksponowaniu charyzmatu wyświęconych duchownych, ich służby uświęcania i ożywiania ludu Boży³⁰.

Po stronie świeckich trudnością w dziedzinie współpracy duchownych i świeckich jest klerykalizacja laikatu. Jest to złożone zjawisko, szczególnie widoczne w krajach, w których nastąpił spadek powołań kapłańskich, związane z faktem przyznania przez Sobór Watykański II osobom świeckim możliwości angażowania się w obrębie wspólnoty kościelnej. W wyniku błędnych interpretacji i nadużyć świeccy zaczęli przejmować zadania duchownych w Kościele³¹. Wiąże się to z brakiem świadomości eklezjalnej świeckich, co w poważnym stopniu utrudnia ich współpracę z duchownymi. Brak świadomości katolików świeckich, że są pełnoprawnymi członkami ludu Bożego, przejawia się między innymi w tym, że nie rozpoznają oni swego oryginalnego powołania i charyzmatów wyznaczających im właściwe miejsce i rolę we wspólnocie kościelnej i nie mają poczucia Kościoła jako wspólnoty braterskiej.

Trudność we współpracy duchownych ze świeckimi stanowią czasem także bierność i lenistwo świeckich. Wielu spośród nich ogranicza całą swoją aktywność do wypełniania podstawowych obowiązków religijnych. Wiąże się to nie tylko z przyczajeniem do bierności, ale często także z postawą krytykancką i roszczeniową wobec wspólnoty eklezjalnej, a zwłaszcza duchownych³². Jeżeli już włączają się do współpracy, to często obawiają się manipulacji i przedmiotowego traktowania przez duchownych lub też opinii innych wierzących. Nierzadko też uwidacznia się brak przygotowania i formacji do podjęcia odpowiednich działań w Kościele.

Warto przy tej okazji zauważyć, że *Vademecum Synodu o synodalności* przestrzega przed traktowaniem procesu synodalnego jako swego rodzaju parlamentu. Myli się wówczas synodalność z „walką polityczną”, w której jedna strona, aby rządzić, musi pokonać drugą. Antagonizowanie ludzi czy sprzyjanie konfliktom, które zagrażają jedności i komunii Kościoła, jest przeciwne duchowi synodalności³³. Przestrozę tę można odnieść do wszelkich form współpracy duchownych i świeckich.

Na koniec warto jeszcze przywołać zawarte w *Vademecum Synodu o synodalności* ostrzeżenie przed pokusą, aby nie patrzeć poza widzialne granice Kościoła. Katolicy świeccy, wyrażając Ewangelię swoim życiem, mają działać jak zaczyn w świecie, w którym żyją i pracują. Proces synodalny to czas dialogu z ludźmi ze świata ekonomii i nauki, polityki i kultury, sztuki i sportu, mediów i inicjatyw społecznych, co wymaga szerszej perspektywy. Jest to również dobra okazja do

³⁰ *List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów...*, s. 2.

³¹ E. Weron, *Czy laikatowi grozi klerykalizacja?* „Collectanea Theologica” 48,1 (1988), s. 113-115.

³² D. Lipiec, *Problemy we współpracy ...*, s. 241-243.

³³ *Vademecum Synodu o synodalności*, 2.4.

pogłębienia ekumenicznej drogi z innymi wyznaniem chrześcijańskimi i do pogłębienia porozumienia z innymi tradycjami wiary³⁴.

Zintensyfikowanie współpracy duchownych i świeckich jest pilnym i koniecznym zadaniem w kontekście dynamicznych przemian społecznych, które nie pozostają bez wpływu na wiarę współczesnego człowieka. Należy dostrzegać i wzmacniać dobre inicjatywy, których jest z pewnością coraz więcej w parafii i na innych odcinkach życia Kościoła, nie rezygnując równocześnie z poszukiwania nowych inicjatyw rozwijających współpracę duchownych i świeckich. Szczególnym wyzwaniem dla Kościoła w Polsce jest formacja do współpracy, obejmująca zarówno duchownych, jak i świeckich. Należy w niej położyć nacisk na wzajemną otwartość, słuchanie, szacunek i budowanie przestrzeni do wspólnego działania.

Zainicjowany przez papieża Franciszka w nowej formule synod biskupów, obradujący pod hasłem: „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”, stwarza dobrą okazję do podjęcia wspomnianych zadań. Proces synodalny jest okazją do otwarcia się, do spojrzenia na rzeczy z innych punktów widzenia i do wyjścia z misją na peryferie. Sprzyja to głębszej komunii, pełniejszemu uczestnictwu i bardziej owocnej misji wszystkich członków Kościoła, duchownych i świeckich.

BIBLIOGRAFIA:

- Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja”*, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/preparatory-document/word_pdf/pol_prepa_sp.pdf [dostęp: 7.04.2022].
- Drożdż B., *Zrzeszenia religijne miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, Lublin 2000, s. 159-171.
- Fiałkowski M., *Małe grupy religijne środowiskiem ewangelizacji młodzieży*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 9,1 (2014), s. 213-228.
- Fiałkowski M., *Opinia o stanie współpracy duchownych ze świeckimi*, w: *W czterdziestolecie Soboru Watykańskiego II. Refleksja Wydziału Teologii KUL*, red. A. Czaja, L. Górka, J. Pałucki, Lublin 2007, s. 195-203.
- Fiałkowski M., *Powoływanie, struktura i zadania parafialnej rady do spraw ekonomicznych*, „W nurcie franciszkańskim” 15 (2006), s. 297-304.
- Kamiński R., *Rola Parafialnych Rad Duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*, „Roczniki Teologiczne” 40 (1993) nr 6, s. 91-101.
- Kamiński R., *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, Lublin 2000, s. 151-159.
- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.

³⁴ Tamże.

- Lipiec D., *Problemy we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Roczniki Teologiczne” 50 (2003) nr 6, s. 231-245.
- List Kongregacji ds. Duchowieństwa skierowany do kapłanów udających się w drogę synodalną*, <https://episkopat.pl/list-kongregacji-ds-duchowieństwa-do-kapłanów-udających-się-w-drogę-synodalną/> [dostęp: 7.04.2022].
- Mariański J., *Życie parafii. Socjologiczne aspekty kierowania wspólnotą parafialną*, Wrocław 1984, s. 76-78.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2021.
- Osmańska B., Szymik J., *Kultura chrześcijańska*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 413-417.
- Proces ułatwiania konsultacji synodalnych – broszura*, <https://synod.org.pl/docs/materialy-dotyczące-synodu/broszury-dokumentacje-prezentacje-pomocne-przy-organizowaniu-spotkań-synodalnych-w-parafiach-wspólnotach-zakonnym-i-innych-wspólnotach/proces-ułatwiania-konsultacji-synodalnych-broszura-po-polsku-tłumaczenie-automatyczne-po-angielsku-pdf/> [dostęp: 7.04.2022].
- Sadłoń W., *Duszpasterskie rady parafialne w Polsce na podstawie badań empirycznych*, „Teologia Praktyczna” 14 (2013), s. 73-90.
- Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje* (tekst polski, nowe tłumaczenie), Poznań 2002, s. 377-401.
- Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje* (tekst polski, nowe tłumaczenie), Poznań 2002, s. 236-258.
- Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje* (tekst polski, nowe tłumaczenie), Poznań 2002, s. 478-508.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* (1963), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje* (tekst polski, nowe tłumaczenie), Poznań 2002, s. 48-78.
- Stowarzyszenie Chrześcijańskich Dzieł Wychowania, *Duszpasterskie Rady Parafialne. Ich rola i miejsce w Kościele. Materiały z projektu badawczo-szkoleniowego Kraków 1996-1997*, Kraków 1999.
- Tutak M.J., Wielebski T., *Diecezjalne Rady Duszpasterskie w Polsce. Między ideałem a rzeczywistością*, „Teologia Praktyczna” 13 (2012), s. 7-32.
- Vademecum Synodu o synodalności*, <https://episkopat.pl/vademecum-synodu-o-synodalności-tekst/> [dostęp: 7.04.2022].
- Weron E., *Czy laikatowi grozi klerykalizacja?* „Collectanea Theologica” 48,1 (1988), s. 113-115.
- Wielebski T., *Droga synodalna wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 177 (2021) z. 3, s. 533-549.